

УДК 902 (438) : 378.4 (477.83-25) "1945/1980"

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ АРХЕОЛОГІВ З КАФЕДРИ ПРАІСТОРІЇ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анна ЗАКОСЬЦЄЛЬНА
Ян ГУРБА

Люблінський університет ім. М. Кюрі-Склодовської, Інститут археології

У міжвоєнний період у Львівському університеті виникли два дослідницькі об'єднання археологів та спеціалістів суміжних наук, які згуртувалися навколо двох учених з великим науковим та особистим авторитетом: Едмунда Балянди – класичного археолога та Яна Чекановського – антрополога. Після Другої світової війни представники цих об'єднань зробили спробу їх відновлення в Любліні у новоствореному Університеті Марії Кюрі-Склодовської та в Люблінському католицькому університеті (проф. Я. Чекановський, Ю. Гаєк, Т. Генцель, Я. Мидлярський та С. Носек з Кракова) та у Вроцлаві в новоствореному Вроцлавському університеті (проф. Е. Булянда, Р. Ганшинец, К. Маєвський). Слід зауважити, що всі археологи – послідовники львівської школи проф. Л. Козловського і проф. Е. Булянди, відігравали важливу роль у польській науці і за час своєї діяльності зробили значний внесок в археологію.

Ключові слова: археологічні школи, праісторія, класична археологія, антропологія.

Переклад Агнешки Дудек

Діяльність польських археологів з кафедри праісторії Львівського університету хочемо розглянути на прикладі життя і праці кількох вчених з діючих у Львівському університеті неформальних об'єднань, згуртованих навколо класичного археолога проф. Едмунда Балянди¹ і антрополога проф. Яна Чекановського². Хоча сьогодні більшість їх учнів вже не живе, їх наступники і послідовники, мають обов'язок розвивати запропоновані ними наукові погляди (а також ретельно коригувати висловлені ними гіпотези).

Так вже розпорядився *Genius loci*, що троє найвидатніші польські праісторики міжвоєнного періоду: проф. Володимир Антоневіч (1893-1973)³, проф. Юзеф Костжевський (1885-1969)⁴ і проф. Леон Козловський (1892-1944)⁵, пережили коротший або довший свій львівський період. Проф. В. Антоневіч, в майбутньому керівник кафедри передісторичної археології Варшавського університету (1920-1939, 1945-1973), його ректор (1936-1939, 1945), був студентом археології Львівського університету у 1912-1914 рр. Проф. Ю. Костжевський, пізніше керівник кафедри праісторії Познанського університету (1918-1939, 1956-1960), в 1918 р. у Львівському

університеті пройшов габілітацію – в професорів Я. Чекановського, Е. Булянди і Ю. Семірадзького (1858-1933) – геолога і палеонтолога, оскільки у Львові не було тоді професора праісторії. Визволення Познаня з-під німецької окупації (у 1918) стало причиною того, що проф. Ю. Костжевський не прийняв посади керівника кафедри у Львівському університеті, запропонованої йому керівництвом навчального закладу. Проф. Л. Козловський, в габілітації якого у 1920 р. також брав участь проф. Я. Чекановський, був керівником кафедри праісторії у Львівському університеті з 1921 по 1939 р.

Спочатку необхідно коротко відзначити те місце, яке займали археологи Львівського університету у міжвоєнний період⁶.

Постала у 1905 р. кафедра праісторичної і класичної археології, керована проф. Каролем Гадачком (1873-1914)⁷, перестала функціонувати після його трагічної смерті у 1914 р. Раніше, у 1913 р., проф. Я. Чекановський очолив після проф. Станіслава Цішевського (1865-1930) кафедру антропології і етнології (до того часу етнології)⁸.

Після поділу залишеної проф. К. Гадачком кафедри, кафедру класичної археології очолив у 1916 р. проф. Е. Булянда, кафедру праісторії, як уже згадувалось, аж у 1921 р. – проф. Л. Козловський. Працівники цих кафедр тісно співпрацювали; студенти праісторії мали свою секцію у Товаристві антропологічних наук.

Водночас, навколо проф. Е. Булянди і проф. Я. Чекановського, сформувалися два дослідницькі об'єднання. (Нагадаємо, що система вільних студій полегшувала зацікавленим студентам одночасне вивчення праісторії, антропології, етнографії, класичної археології і філології, стародавньої історії. Згадані спеціалізації були об'єднані на дипломі магістеріуму філософії). Обидва професори, видатні вчені і видатні особистості з величезним авторитетом, згуртували навколо себе працівників тематично зближених кафедр. Проф. Е. Булянда (ректор Львівського університету у 1938/1939 академічному році) об'єднував дослідників античної стародавності, працівників і докторантів кафедр стародавньої історії, класичної археології і філології – таких, як проф. Ришард Ганшинец (1888-1958)⁹, проф. Єжи Ковальський (1883-1948)¹⁰, переважно своїх учнів, навіть після того як вони покидали університет. У цій групі вчених інколи важко розділити діяльність істориків стародавності і класичних археологів.

З проф. Я. Чекановським (ректором Львівського університету у 1934/1935 академічному році) співпрацювала група працівників і докторантів кафедр антропології (робота якої тематично концентрувалася на етногенезі слов'ян¹¹), праісторії, а також етнографії, керівником якої був проф. Адам Фішер (1888–1943)¹². Для дослідників-славістів – а проф. Я. Чекановський належав до найвидатніших – ці три дисципліни були базовими; професор безрезультатно клопотав про створення (за зразком Інституту класичної

археології проф. Е. Булянди) Інституту антропології, який би організаційно об'єднував ці три кафедри.

Серед учнів і співробітників проф. Е. Булянди і проф. Л. Козловського згадаємо найвидатніших і зосередимо нашу увагу на їх долі. З кафедрою класичної археології пов'язані, передусім, імена: Казимира Міхаловського (1901-1981), який у 1924-1933 рр. почергово займав посади від молодшого асистента до доцента (у 1933 переїхав до Варшави і очолив кафедру класичної археології Варшавського університету¹³), Казимира Масвського (1903-1981), який займав подібні посади у 1928-1939 рр.¹⁴, Івана Старчука (1884-1950), асистента і ад'юнкта кафедри у 1930-1939 рр.¹⁵, а також Єжи Кульчицького (1898-1974)¹⁶.

З кола учнів і співробітників проф. Л. Козловського також згадаємо найвидатніших¹⁷. Його першим асистентом у 1922-1926 рр. був Кароль Стояновський (1895-1947), антрополог, учень проф. Я. Чекановського, доктор з 1924 р.¹⁸ Наступними, у 1925-1932 рр., були Ян Брик (1899-1940)¹⁹, Гелена Цегак-Голубовічова (1902-1979)²⁰, Тадеуш Сулімірський (1898-1983)²¹, Маркіян Смішко (1900-1981)²², а також Казимир Журовський²³.

Доктор К. Стояновський у 1926 р. перейшов у Познанський університет, д-р Я. Брик відійшов від археології на адміністративну роботу, д-р Г. Цегак перейшла на роботу асистентом кафедри класичної археології Університету ім. С. Баторія у Вільно, де одночасно очолювала археологічний музей університету. Доктор Т. Сулімірський багато років був заступником проф. Л. Козловського у керівництві кафедрою під час виконання останнім обов'язків у сеймі, сенаті і уряді Речі Посполитої. Після смерті доц. Юзефа Журовського (1892-1936), керівника кафедри праісторії Ягеллонського університету²⁴, він очолив цю кафедру. На львівській кафедрі залишилися д-р М. Смішко і асистент К. Журовський, який закінчив студії з археології і етнографії у 1937 р.

У вересні 1939 р. археологи розділили долю усіх поляків²⁵. Проф. Т. Сулімірський в чині капітана бронетанкових військ брав участь у воєнних діях у Франції. Демобілізований в Англії у 1941 р., до 1945 р. працював в еміграційному уряді Речі Посполитої. Після війни не повернувся на Батьківщину, хоча Ягеллонський університет очікував на його повернення, не призначаючи керівника кафедри до 1950 р. У перші повоєнні роки він жив за рахунок перекладів на англійську мову праць польських, російських і українських археологів. Одночасно викладав археологію Центральної і Східної Європи в університетах Великобританії. У 1958-1969 рр. його лекції ввійшли до програми Інституту археології Лондонського університету. Т. Сулімірський був співзасновником Польського Наукового Товариства за кордоном, його генеральним секретарем у 1952-1957 рр., головою у 1958-1959 рр., а також співзасновником Польського Університету за кордоном, його ректором у 1969-1979 рр. і проректором з 1979 р. аж до смерті у 1983 р. У Лондоні постали перші частини незавершеної "*Polski*

Przedhistorycznej” (ч. 1: 1955; ч. 2: 1957-1959), “*Corned Ware and Globular Amphorae Nord-East the Carpathians*” (1968), “*The Sarmatians*” (1970, польське видання 1979), “*Prehistoric Russia*” (1977).

Проф. К. Міхаловський, після участі в оборонній війні 1939 р. (в якості поручника Війська Польського), весь період війни провів у таборі для військовополонених у Вольденбергу в Німеччині.

Проф. К. Стояновський, палкий противник німецького расизму, з часу захоплення німцями Познаня розшукуваний гестапо, був змушений переховуватися на території Генеральної Губернії. У 1940-1944 рр. викладав антропологію у Таємному Університеті Західних Земель у Варшаві.

Після вступу Червоної Армії до Львова, проф. Л. Козловський був арештований вже 26 вересня 1939 р. і вивезений на Луб'янку²⁶. Правдоподібно, що в цей самий час був арештований і вивезений д-р Я. Брик, прізвище якого знаходиться в “українському списку”²⁷. Доля ж проф. Л. Козловського більше підходить для написання сенсаційного роману. Звільнений з ув'язнення на Луб'янці в часи т. зв. “амністії” 6 вересня 1941 р., зголосився 16 вересня в Бузулуку до Польської Армії ген. Владислава Андерса. Після підтвердження звання поручника запасу, він однак, за наказом командування, не був прийнятий на службу. На початку листопада перейшов лінію фронту в околицях с. Узловая і віддався в руки німців²⁸. Арештований 10 листопада, був інтернований у Берліні, де після багатомісячного слідства, працював в Етнографічному музеї, перебуваючи під наглядом Головного Управління Державної Безпеки. Після відкриття катинських поховань, 19 квітня 1943 р. його відвезли до Катині, де дав інтерв'ю для німецького радіо. Загинув за невияснених обставин в Берліні у травні 1944 р.²⁹

Після реорганізації Університету Яна Казимира у Львівський державний університет ім. І. Франка, частина працівників отримала пропозицію залишитися на тих самих посадах. Доц. К. Маєвський надалі керував кафедрою стародавньої історії, одночасно працюючи у Львівському відділі Інституту археології АН УРСР. Проф. Я. Чекановський і проф. Р. Ганшинець теж залишилися на своїх посадах на кафедрі антропології та кафедрі класичної філології, а mgr. К. Журовський на кафедрі праісторії. У 1940 р. він очолив відділ археології Львівського історичного музею. Доктор Вільгельміна Лепік (Копачинська) рік працювала на кафедрі класичної філології у проф. Р. Ганшинця³⁰. Згадаємо також, що не пов'язаний з Львівським університетом Стефан Круковський (1890-1982) у 1940 р. як працівник Львівського відділу Інституту археології АН УРСР проводив розкопки в Лазарівці³¹.

Доктор Г. Цегак-Голубовічова після захоплення Вільна Червоною Армією у 1940 р. почала працювати у Литовському музеї мистецтва і проводила розкопки на Горі Гедиміна у Вільно.

Під час німецької окупації доц. К. Маєвський і мгр. К. Журовський працювали в Археологічному музеї у Львові. К. Журовський, як член Союзу збройної боротьби, був арештований і ув'язнений гестапо у 1942-1943 рр., але зумів втекти і переховувався до 1944 р.

Проф. Е. Булянда у 1941-1942 рр. був окружним делегатом Уряду Речі Посполитої в Лондоні, а у 1941-1944 рр. – ректором підпільного Львівського університету³². Серед інших, викладали у ньому і проф. Я. Чекановський, і проф. Р. Ганшинець.

Проф. Є. Ковальський, який переїхав до Варшави, під час Варшавського повстання був комендантом одного з підрозділів Армії Крайової.

Після визволення Львова з-під німецької окупації доц. К. Маєвський був організатором і керівником відділу археології Львівського історичного музею, пізніше, разом з проф. Є. Кульчицьким, почав працювати у Львівському відділі Інституту археології АН УРСР, і, що для нас важливо, з доц. М. Смішком і доц. І. Старчуком відновили викладацьку роботу у Львівському університеті, в якому організували кафедру стародавньої історії і археології³³. Викладацьку роботу відновив також проф. Р. Ганшинець.

В міру просування фронту наростала т. зв. репатріаційна акція. Варто тут навести факт, згаданий Вірою Гупало. Мгр. К. Журовський у зв'язку з рішенням виїхати до Польщі, шукав заміну на своє місце праці в історичному музеї, на яке запропонував Ігоря Свешнікова (1915-1995)³⁴. Пропозиція була прийнята³⁵.

В Польщі по-різному склалися долі обох об'єднань, згуртованих навколо проф. Я. Чекановського і проф. Е. Булянди. Відразу після визволення Любліна з-під німецької окупації тут почали збиратися вчені, виселені окупантами із Західної Польщі або ті, які переховувались від німців під час війни. З осені 1944 р. їх кількість збільшилась за рахунок досить великої групи репатріантів зі Львова і Вільна. Ці вчені зміцнили розпорочений і частково знищений під час війни склад працівників Люблінського Католицького Університету, а також стали базовими кадрами державного Люблінського університету ім. М. Кюрі-Склодовської, заснованого 23 жовтня 1944 р. Першим ректором навчального закладу став проф. Г. Раабе (1882-1951), зоолог, який у 1940-1941 рр. був професором Львівського університету³⁶.

На відміну від Католицького Університету, який репрезентував в широкому розумінні гуманітарні науки, Університет ім. М. Кюрі-Склодовської у час свого створення охоплював природничі, медичні, сільськогосподарські і ветеринарні науки. Серед засновників природничого факультету були і львівські вчені, в т. ч. проф. Луціан Мотика (1900-1984) – біолог, доц. Адам Маліцький (1907-1981), д-р. Альфред Ян (1915-1999) – географи, проф. Мечислав Зємовіч (1882-1971) – педагог, германіст³⁷. На природничому факультеті створено секцію антропологічних наук,

представлену кафедрами, організованими учнями проф. Я. Чекановського: антропології, якою керував проф. Ян Мидлярський (1892-1956)³⁸ і етнографії (перейменованої на початку 1945/1946 академічного року на кафедру етнографії і етнології), яку очолював д-р. Юзеф Гаєк (1907-1987)³⁹. На цій кафедрі почав працювати після повернення з німецького полону у 1945 р. Еугеніуш Конік (1914-2002), випускник класичної філології Львівського університету, котрий після складання магістерського екзамену в Католицькому Університеті у 1946 р., перейшов працювати у Вроцлавський університет⁴⁰. З 1 жовтня 1945 р. у склад секції ввійшла іще кафедра праісторії, організатором і керівником якої був Стефан Носек (1909-1966), учень проф. Володимира Деметрикєвіча (1859-1937)⁴¹ і докторант проф. Т. Сулімірського⁴².

Ініціатива проф. Я. Чекановського про заснування такої секції зв'язана з нереалізованою у Львівському університеті ідеєю створення Інституту антропології, який мав об'єднати кафедри антропології і етнографії з кафедрою праісторії.

Я. Мидлярський відразу після прибуття у 1945 р. до Любліна, був призначений керівником кафедри антропології Університету ім. М. Кюрі-Склодовської, яку організував за допомогою своїх давніх, ще передвоєнних учнів і співробітників. Була то, до часу його переїзду до Вроцлава у 1949 р., "найкраще функціонуюча кафедра антропології в Польщі"⁴³. Основними напрямками досліджень, які проводилися на кафедрі, від часу її створення і до смерті доц. Тадеуша Генцеля (1905-1955)⁴⁴, були антропогенез та історична антропологія.

Одночасно в Католицькому Університеті діяла кафедра антропології, керована проф. Я. Чекановським, а також кафедра етнології і соціології. Рішення про утворення цих двох структурних одиниць було прийняте вже на початку жовтня 1944 р., коли Католицький Університет був єдиним вищим навчальним закладом у Польщі. Створення їх мало на меті забезпечити можливість наукової праці проф. Я. Чекановському, який був прийнятий на роботу Католицьким Університетом вже в листопаді 1944 р., але працю зміг розпочати лише в травні 1945 р. Проф. Я. Чекановський, продовжуючи в Любліні принципи, випрацювані на кафедрі антропології і етнології Львівського університету, послідовно прагнув до налагодження тісної наукової і організаційної співпраці з археологією та етнологією. Налагоджена в Католицькому Університеті співпраця з проф. С. Носеком (який одночасно з викладанням в Університеті ім. М. Кюрі-Склодовської, з 1947 до 1950 р. читав в Католицькому Університеті лекції для студентів історії та історії мистецтва⁴⁵), була задокументована у другому виданні "*Wstępu do historii Słowian*" Я. Чекановського⁴⁶.

Люблінським учнем проф. Я. Чекановського був доц. Ян Ковальчик, напевно останній серед археологів, який мав диплом магістра філософії в

галузі праісторії, антропології і етнографії, перший асистент кафедри праісторії Університету ім. М. Кюрі-Склодовської (1946-1951), керівник кафедри археології Польщі в Університеті ім. М. Кюрі-Склодовської (1953-1955)⁴⁷.

Крім особи проф. Я. Чекановського, великий науковий авторитет якого був основою згуртування при ньому в Любліні не тільки давніх працівників і учнів, але і всіх спеціалістів антропології (в широкому розумінні), ще одним чинником, який їх об'єднував, було також Народознавче Товариство і бібліотека Товариства, перевезена до Любліна з Кракова, куди була вивезена німцями. Протягом 1944/1945 рр. в Любліні зібралися члени передвоєнного Правління Товариства зі Львова: у Католицький Університет прибули проф. Я. Чекановський і проф. Леон Гальбан (1893-1960)⁴⁸, в Університет ім. М. Кюрі-Склодовської – проф. Я. Мидлярський і д-р. Ю. Гаск, які працювали в обидвох навчальних закладах.

Другим, крім Любліна, академічним осередком, в якому після війни зосередилася велика група колишніх співробітників Львівського університету, був Вроцлав. До групи краківських археологів з Ягеллонського університету, які під керівництвом д-р Рудольфа Ямки (1906-1972)⁴⁹ розпочали вже в травні 1945 р. велику пам'яткоохоронну акцію на Шльонську, долучилися репатріанти зі Львова. Найвидатнішу роль відіграв тут доц. К. Маєвський, який з такою ж енергією як після вигнання німців зі Львова, взявся до розбудови археологічного осередку у Вроцлаві. Створений у травні 1945 р. Вроцлавський університет, з першим ректором проф. Станіславом Кульчинським (1895-1975), колишнім керівником кафедри ботаніки у Львові у 1924-1941 рр., з часу свого заснування продовжував традиції Львівського університету, збираючи його колишніх працівників і студентів. Кафедру праісторичної археології організував проф. Р. Ямка, а кафедру класичної археології – проф. К. Маєвський, пізніше він її передав проф. Е. Булянді. Кафедру стародавньої історії з семінаром стародавньої історії матеріальної культури також заснував К. Маєвський⁵⁰. Про динамізм осередку свідчить той факт, що у 1945/1946 академічному році заняття з археології проводили проф. Е. Булянда, проф. Р. Ямка, проф. К. Маєвський, проф. К. Стояновський, д-р Адольф Наш (1916-1973)⁵¹ – археолог і етнограф з Кракова⁵². До організованого проф. К. Маєвським колективу долучилися також д-р. В. Лепік-Копачинська – до кафедри класичної археології, керівником якої стала у 1951 р., і mgr. Е. Конік – до кафедри стародавньої історії (був її керівником у 1956-1985 рр.).

У 1945 р. з ініціативи проф. К. Маєвського створено Польське Археологічне Товариство (зарєєстроване у 1947 р. як Археологічне Товариство). Першим головою став проф. Є. Ковальський, наступним – проф. Е. Булянда; редактором заснованої у 1946 р. “*Archeologii*” – органу Товариства – став проф. К. Маєвський. Членами редколегії і авторами в перших томах були переважно вчені зі Львова. Як колись у Львові, так і у

Вроцлаві, налагодилася широка співпраця істориків стародавності, археологів, класичних філологів і етнографів.

Проф. К. Масвський під час праці у Вроцлаві, опублікував в т. ч. підготовлені ще у Львові “*Studia nad kulturą trypilską*” (1947) та “*Importy rzymskie na ziemiach słowiańskich*” (1949), виголошені ще у 1941 р. на конференціях Інституту археології в Києві та Львівському відділі Інституту археології АН УРСР. Після переїзду до Варшави у 1951 р. присвятив себе, передусім, античній археології і проблемам контактів польських земель з Римською імперією. З українською археологією співпрацював у дослідженнях Ольвії, які проводив проф. Лазар Славін (1909-1971), керуючи групою польських археологів (1956-1957).

Традиції львівської школи продовжував у Вроцлаві також проф. К. Стояновський, керівник кафедри антропології, а після його смерті у 1947 р. – проф. Я. Мидлярський, який у 1949 р. перейшов з Люблінського університету ім. М. Кюрі-Склодовської до Вроцлава.

До діяльності, пов’язаної з охороною пам’яток Шльонська, долучився вже у 1945 р. також мгр. К. Журовський, який став директором Міського музею в Забжу. У 1948 р. почав працювати в Інституті дослідження стародавньої історії Познанського університету ім. А. Міцкевича. Від імені Комісії дослідження початків Польської держави керував розкопками у Гнезно (1949-1971) і на Острові Ледницькому (1949-1954). У 1951 р. почав викладацьку діяльність, а у 1953 р. став керівником кафедри загальної та польської археології, у 1976 р. – директором Інституту археології і етнографії Торунського університету ім. М. Коперніка, виконуючи ці обидві функції до 1979 р. Одночасно, у 1966-1969 рр., був керівником кафедри праісторичної та ранньосередньовічної археології Познанського університету ім. А. Міцкевича. У львівський період дослідницька проблематика проф. К. Журовського охоплювала епоху бронзи і початки епохи заліза. Матеріали з того періоду із збірок львівських музеїв проаналізував у праці “*Zabytki brązowe z młodszej epoki brązu i wczesnego okresu żelaza z dorzecza gornego Dniestru*”⁵³, яка була його докторською дисертацією, захищеною у Варшавському університеті. Оскільки німці наприкінці окупації пограбували більшість цих пам’яток, опрацьований К. Журовським джерельний матеріал становить їх єдину документацію. Після війни відійшов від цієї тематики і зайнявся, передусім, раннім середньовіччям.

Виходець з Львівського університету д-р. Г. Цегак-Голубовічова у 1946-1950 рр. працювала на кафедрі праісторії Торунського університету ім. М. Коперніка⁵⁴. У 1950 р. перейшла до Вроцлавського університету. З 1962 до 1979 р. була також керівником Відділу археології Шльонська Інституту історії матеріальної культури ПАН. До її найважливіших польових досліджень слід віднести розкопки на Сьленжи, які проводила разом із чоловіком, проф. Володимиром Голубовічем (1908-1961)⁵⁵.

Окремий розділ належить присвятити учневі проф. Е. Булянди проф. К. Міхаловському, який у 1933 р. перейшов з Львівського університету у Варшавський університет. Визнаний як один із найвидатніших польських вчених, здобув міжнародне визнання і належав до провідної групи європейських археологів Середземномор'я.

Підсумовуючи, слід сказати, що археологи, вихідці з львівської школи проф. Л. Козловського, доц. Т. Сулімирського і проф. Е. Булянди, зайняли після війни важливі і помітні місця в польській науці, а також в період всієї своєї діяльності добре прислужились археології. Неможливо переоцінити значення їх наукового і викладацького доробку для подальшого розвитку нашої науки і її сучасного стану⁵⁶.

---

¹ *Michałowski K.* Edmund Bulanda (28. X. 1882–15. IV. 1951) // *Archeologia*. 1952-1953. Wrocław, 1955. T. 5. S. 377-381; *Majewski K.* Edmund Bulanda. W trzydziątą rocznicę śmierci // *Archeologia*. 1981. Wrocław, 1984. T. 32. S. 165-167; *Draus J.* Profesor Edmund Bulanda, ostatni rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie // *Z dziejów Polski i Emigracji (1939-1989)*. Gorzów Wielkopolski, 2003. S. 153-157.

² *O. G.* [*Gajkowa O.*]. Profesor Dr Jan Czekanowski // *Lud*. Wrocław, 1966. T. 51. S. 219-221; *Malinowski T.* Życie i działalność naukowa profesora Jana Czekanowskiego // *Teoria i empiria w Polskiej Szkole Antropologicznej*. Poznań, 1985. S. 71-77.

³ *Jażdżewski K.* Włodzimierz Antoniewicz (1893-1973) // *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna*. Łódź, 1976. Nr. 23. S. 345-350.

⁴ *Eiusd.* Józef Kostrzewski (25. II. 1885 – 19. X. 1969) // *Archeologia Polona*. Warszawa, 1970. T. 12. S. 7-17; *Kowiańska-Piaszykowa M.* Pamięci Profesora Józefa Kostrzewskiego Dyrektora Muzeum Archeologicznego w Poznaniu // *Fontes Archaeologici Posnaniensis*. Poznań, 1970 (1972). T. 21. S. 1-5.

⁵ *Jażdżewski K., Jędruszczak T.* Kozłowski Leon Tadeusz // *Polski Słownik biograficzny*. Wrocław, 1970. T. 15. S. 19-21.

⁶ *Kostrzewski J.* Dzieje polskich badań prehistorycznych. Poznań, 1949. 221 s.; *Stolpiak B.* Rozwój prahistorii polskiej w 20-lecie międzywojennym. Cz. I: 1918-1928 // Poznań, 1984. Passim; *Abramowicz A.* Historia archeologii polskiej XIX-XX wieku. Warszawa-Łódź, 1991. Passim; а також заснована на архівних матеріалах Львова: *Білас Н. М.* Розвиток археології у Львівському університеті у міжвоєнний період (1919-1939) // *Археологія*. 2002. № 2. С. 151-156; *Zakościelna A., Gurba J.* Rec.: Postati Ukraїnskoї Archeolohii. Materiały i Doslidżennja z Archeolohii Prykarpattja i Wołyni, vyp. 7: 1998 // *Archeologia Polski Środkowowschodniej*. Lublin, 2000. T. 5. S. 243-247.

⁷ *Kostrzewski J.* Dzieje polskich badań prehistorycznych. S. 94-95; *Берест П.* Карло Гадачек: Штрихи біографії та наукової діяльності // *Постаті української археології*. МДАПВ. Львів, 1998. Вип. 7. С. 78-79.

⁸ *Czekanowski J.* Sto lat antropologii polskiej 1856-1956. Ośrodek lwowski // *Materiały i Prace Antropologiczne*. Wrocław, 1956. Nr. 34. 71 s.; *Стефанович М.* З історії антропологічних студій на заході України // *ЗНТШ*. Львів, 2002. Т. 246. С. 320-329.

⁹ *Majewski K.* Wspomnienie o Ryszardzie Gansinću // *Archeologia*. 1957. Wrocław, 1959. T. 9. S. 204-210; *Zawadzka I.* Ryszard Gansinić // *ZOW*. Wrocław-Poznań, 1959. R. 25. S. 39-40.

- ¹⁰ *Biliński B.* Wspomnienie o Jerzym Kowalskim // *Archeologia*. Wrocław, 1948. T. 2. S. 469-474.
- ¹¹ *Wrzosek A.* Jan Czekanowski jako badacz etnogenezy Słowian // *Przegląd Antropologiczny*. Poznań, 1955. T. 21. S. 1035-1037.
- ¹² *Kapeluś H.* Fischer Adam // *Literatura polska. Przewodnik bibliograficzny*. Warszawa, 1984. T. 1. S. 262.
- ¹³ *Sadurska A.* Kazimierz Majewski (1901-1981) // *Archeologia*. 1981. Wrocław, 1984. T. 32. S. 243-246.
- ¹⁴ *Wielowiejski J.* Prof. dr hab. Kazimierz Majewski (1903-1981) // *Kwartalnik Historii Kultury materialnej*. Warszawa, 1981. R. 29. S. 551-554; *Rybicki R.* Kazimierz Władysław Majewski (1903-1981) // *ZOW*. Wrocław-Warszawa, 1982. R. 48. S. 109-113; *Gurba J.* Kazimierz Majewski – badacz kultury trypolskiej (w 100-lecie urodzin uczonego oraz wyodrębnienia tej kultury przez Wikentego Chojkę) // *Archeologia Polski Środkowowschodniej*. Lublin, 2005. T. 7. S. 286-288.
- ¹⁵ *E. K. [Konik E.]*. Iwan Starczuk (1884-1950) // *Archeologia*. 1950-1951. Wrocław, 1953. T. 4. S. 165.
- ¹⁶ Profesor Jerzy Kulczycki (1898-1974) // *Kwartalnik Historii Kultury materialnej*. Warszawa, 1975. R. 23. S. 673-674.
- ¹⁷ *Abramowicz A.* Historia archeologii polskiej XIX-XX wieku. Warszawa-Lódź, 1991; *Bilac H.* Кафедра доісторичної археології зі спеціальним оглядом праісторії польських земель: напрямки наукових досліджень // *АДЛУ*. Львів, 2004. Вип. 7. С. 72-86; *Ситник О.* Кафедра археології та історії стародавнього світу Львівського університету. 100 років. Львів, 2005. С. 1-2, 37-38.
- ¹⁸ *Kočka W.* Prof. dr Karol Stojanowski jako archeolog // *Archeologia*. Wrocław, 1948. T. 2. S. 475; *Mydlarski J.* Śp. Karol Stojanowski profesor antropologii Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu // *Przegląd Antropologiczny*. Poznań, 1949. T. 16. S. 207-214.
- ¹⁹ *Blombergowa M. M.* Uczni polscy rozstrzelani w Katyniu, Charkowie i Twerze // *Studia i materiały z dziejow nauki. Analekta*. Warszawa, 2000. R. 9. Z. 2. S. 57.
- ²⁰ Poczec archeologow polskich. Helena Cehak-Hońbucowa // *ZOW*. Wrocław-Poznań-Warszawa, 1970. R. 36. S. 328-329; *Gediga B.* Prof. dr Helena Cehak-Hońbucowa // *Archeologia Polski*. Warszawa, 1980. T. 25. S. 455-461.
- ²¹ *Antoniewicz W.* Na 70-lecie Tadeusza Sulimirskiego // *Silesia Antiqua*. Wrocław, 1969. T. 11. S. 341-344; *Jażdżewski K.* Podzwonne dla śp. Profesora Tadeusza Sulimirskiego. I. IV. 1898–20. VI. 1983 // *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna*. Łódź, 1991 (1993). Nr. 28. S. 293-297; *Żaki A.* Tadeusz Sulimirski, uczony, nauczyciel, człowiek // *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*. Londyn, 1983/1984. T. 27. S. 130-136; *Gurba J.* Profesor Tadeusz Sulimirski (1. IV. 1898–21. VI. 1983) // *Rocznik Polonijny*. Lublin, 1984/1987. T. 5/8. S. 356-359.
- ²² *Gurba J., Kokowski A.* Działalność naukowa Marcjana Śmiszki w okresie przed II wojną światową // *Spotkania polsko-ukraińskie*. Lublin, 1992. S. 87-94; *Zakościelna A., Gurba J.* Wkład Marcjana Śmiszki w badania nad eneolitem Podkarpacia i Wołynia // *МДАПВ*. Львів, 2002. Вип. 8. С. 24-26.
- ²³ *Przewoźna-Armonowa K.* Kazimierz Żurowski (1909-1987) // *Acta Universitatis Nicolai Copernici*. Archeologia. Toruń, 1987. T. 12. S. 153-159; Poczec archeologow polskich. K. J. Żurowski // *ZOW*. Wrocław-Poznań-Warszawa, 1970. R. 36. S. 208-210.

- ²⁴ *Jakimowicz R.* Śp. Józef Żurowski // WA. Warszawa, 1936. T. 14. S. 1-14;
Kostrzewski J. Śp. dr Józef Żurowski // ZOW. Poznań, 1936. R. 11. S. 1-5.
- ²⁵ *Gurba J.* Straty osobowe archeologii polskiej w czasie II wojny światowej (próba uzupełnień) // *Losy Polaków wśród swoich i obcych. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sec. F. Lublin, 2005. T. 60. S. 257-264; Czekanowski J.* Katastrofa wojenna antropologii polskiej i widoki jej odbudowy // Nauka Polska. Warszawa, 1947. S. 111-130.
- ²⁶ *Kozłowski L.* Moje przeżycia w więzieniu sowieckim. Warszawa, 2001. 168 s.
- ²⁷ *Blomborgowa M. M.* Uczni polscy rozstrzelani w Katyniu... S. 11, 57.
- ²⁸ *Anders W.* Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939-1946. Londyn, 1979. S. 120.
- ²⁹ *Kozłowski M.* Sprawa premiera Leona Kozłowskiego. Zdrój czy ofiara. Warszawa, 2005. 328 s.
- ³⁰ *Parnicki-Pudelko S.* Wilhelmina Lepik-Kopaczyńska // *Archeologia. Wrocław, 1962. T. 9. S. 204-210.*
- ³¹ *Więckowska H.*, Wspomnienie o Profesorze Stefanie Krukowskim (1890-1982) // *Profesor Stefan Krukowski (1890-1982). Działalność archeologiczna i jej znaczenie dla nauki polskiej. Prace i Materiały Muzeum im. prof. Władysława Szafera. Ojców, 1992. S. 29-40.*
- ³² *Draus J.* Profesor Edmund Bulanda... S. 156.
- ³³ *Zakościelna A., Gurba J.* Wkład Marcjana Śmiszki ... S. 25. Przypis.
- ³⁴ *Gurba J., Malejew J. M.* Igor Kiryłowicz Swiesznikow // *Sprawozdania Archeologiczne. Kraków, 1995. T. 47. S. 323-325.*
- ³⁵ *Гупало В.* Ігор Кирилович Свешников – видатний дослідник Волині // *Життєвий та творчий шлях І. К. Свешникова. Рівне, 2005. С. 19-20.*
- ³⁶ *Brzęk G.* Henryk Raabe (1882-1951). Lublin, 1983. 124 s.
- ³⁷ *Księga pamiątkowa Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie / Red. Z. Józwick. Lublin, 1995. Passim; Harasimiuk K.* Lwowscy współtwórcy UMCS. Lwowskie tradycje w UMCS // *Wiadomości Uniwersyteckie. Lublin, 1999. R. 9. Nr. 2. S. 40-44.*
- ³⁸ *Wokroj T.* Jan Mydlarski (14. X. 1882–1. IV. 1956) // *Lud. Wrocław, 1956. T. 43. S. 435-441; Stęślicka-Mydlarska W.* Działalność naukowa i organizacyjna Jana Mydlarskiego (14. X. 1882–1. IV. 1956) // *Przegląd Antropologiczny. Poznań, 1985. T. 51. S. 3-10.*
- ³⁹ *Gurba J.* Prof. dr. hab. Jozef Gajek 1907-1987 // *Wydział Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie w latach 1995-2004. Lublin, 2004. S. 336-337.*
- ⁴⁰ *Gurba J., Kowalski H.* Profesor Eugeniusz Konik 1914-2002 // *Wiadomości Uniwersyteckie. Lublin, 2002. R. 12. Nr. 6. S. 27.*
- ⁴¹ *Jamka R.* Włodzimierz Demetrykiewicz twórca Zakładu Archeologii Przedhistorycznej UJ w Krakowie // *Prace Archeologiczne. Kraków, 1960. T. 1. S. 9-15.*
- ⁴² *Gurba J.* Stefan Nosek (22. III. 1909–19. VII. 1966) // *Rocznik Lubelski. Lublin, 1966 (1968). T. 9. S. 426-434; Ejusd.* Archeologia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (1945-1952) // *Pół wieku z dziejów archeologii polskiej (1939-1989). Prace Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych. Warszawa, 2006. T. 6. S. 121-135.*
- ⁴³ *Stęślicka W.* Jan Mydlarski 1892-1956 // *Przegląd Antropologiczny. Poznań, 1957. T. 23. S. 74.*

- ⁴⁴ Michalski J. Tadeusz Hensel 1905-1955 // Przegląd Antropologiczny. Poznań, 1957. T. 23. S. 369-390.
- ⁴⁵ Gurba J. Archeologia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym... S. 121-135.
- ⁴⁶ Nosek S. Perspektywy archeologiczne // Czekanowski J. Wstęp do historii Słowian. Wyd. II. Poznań, 1957. S. 428-449.
- ⁴⁷ Balcer B. Jubileusz osiemdziesięciolecia docenta dr. hab. Jana Kowalczyka // Archeologia Polski. Warszawa, 1998. T. 43. S. III-VI.
- ⁴⁸ Markiewicz J. J. Halban – człowiek, dzieło (1893-1960) // Informator. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin, 1979. Nr. 1. S. 5.
- ⁴⁹ Boratyński S. Rudolf Jamka // Silesia Antiqua. Wrocław, 1973. T. 15. S. 397-400.
- ⁵⁰ Majewski K. Zakład Archeologii Klasycznej Uniwersytetu Wrocławskiego // Archeologia. Wrocław, 1947. T. 1. S. 292-293.
- ⁵¹ Wesolowska H. Adam Nasz 6. VIII. 1916–7. IV. 1973 // Lud. Wrocław, 1974. T. 58. S. 355-359.
- ⁵² [Majewski K.] Wykłady i ćwiczenia z zakresu archeologii na uniwersytetach // Lud. Wrocław, 1974. T. 58. S. 295.
- ⁵³ Żurowski K. Zabytki brązowe z młodszej epoki brązu i wczesnego okresu żelaza z dorzecza gornego Dniestru // Prz. A. Poznań, 1949. T. 8. S. 155-247.
- ⁵⁴ Chudziakowa J. Działalność badawcza i dydaktyczna Instytutu Archeologii i Etnologii UMK w Toruniu (1946-2002) // Archeologia toruńska. Historia i terażniejszość. Toruń 2002. S. 67.
- ⁵⁵ Różycka T. Włodzimierz Hołubowicz // Silesia Antiqua. Wrocław, 1964. T. 6. S. 248-251.
- ⁵⁶ У “*Wkładzie Polaków do kultury świata*” (red. M. A. Krapiec, P. Taras, J. Turowski. Lublin, 1976) знаходимо великий список згаданих нами професорів, зв’язаних з Львівським університетом: В. Антоневіч, Я. Чекановський, А. Фішер, Р. Ганшинєц, К. Гадачек, Ю. Костжевський, С. Ковальський, К. Маєвський, К. Міхаловський, Я. Мидлярський, Т. Сулімірський.

**THE ACTIVITY OF POLISH ARCHAEOLOGISTS
IN THE DEPARTMENT OF PRE-HISTORY OF THE L'VIV UNIVERSITY
AFTER THE SECOND WORLD WAR**

Anna ZAKOS'CIEL'NA, Jan GURBA
Maria Curie-Skłodowska University of Lublin, Institute of Archaeology

In the inter-war period, two research teams were established at the Jan Kazimierz University of L'viv, which involved archaeologists and specialists in related areas. The teams gathered around two scientists of immense scientific and personal esteem, that is, Professor Edmund Buljanda, a classical archaeologist, and Professor Jan Czekanowski, an anthropologist. After the tragedy of the Second World War members of these research groups attempted to re-establish the teams in Lublin, at the newly opened University of Maria Curie-Skłodowska and the Catholic University of Lublin (Professors J. Czekanowski, J. Gajek, T. Hensel', J. Mydljarski and S. Nosek from Krakow) and in Wrocław, at the newly established Wrocław University (Professors E. Buljanda, R. Ganshiniec, K. Majewski). It must be stressed that all the archaeologists originating

Анна ЗАКОСЬЦІСЛЬНА, Ян ГУРБА

---

from the L'viv school of Professors Kozlowski and Buljanda occupied an important place in Polish science, and with their activity they rendered considerable services to archaeology.

Key words: archaeological schools, pre-history, classical archaeology, anthropology

Translated by Marta Stasiak-Cyran

Переклад з польської Ярослава Погоральського

Стаття надійшла до редколегії 10.03.2006

Прийнята до друку 28.03.2006